

Yunan ve Roma Mitolojisinde Göksel Tanrılar

Hipoetral Gods in Greek and Roman Mythology

Cevat BAŞARAN
Korkmaz MERAL

Atatürk Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Arkeoloji Bölümü,
Erzurum, Türkiye

Geldi Koca Gök, Gece'yi de getirerek,

Yer'i kapladı, aşka arzulu ve O'nu örttü bütünyle.

Hesiodos, 1977, 176

ÖZ

Yunan ve onun birçok açıdan takipçisi olan Roma mitolojisi, başlangıçtan itibaren benzer özellikler göstermektedir. Yunan mitolojisi ve Yunan mitolojisinin temel elemanlarını alarak daha da zenginleştiren Roma mitolojisi, doğal güçlerin tanrılaştırılması açısından da benzerlikler yansıtmaktadır. Her iki kültür arasında gökyüzüyle ilgili başlangıçtan itibaren hep var olan güçlerin de din ve mitoloji içerisinde önemli bir yere sahip oldukları görülmektedir. Bunlar içerisinde de güneş, ay ve yıldızlar ile gökyüzündeki gece gündüz arasında yaşanan değişimler, birbiriyle akraba sayılmış ve kutsallaştırılmıştır. Özellikle Olymposlular tanrı soyunun gökyüzüyle ilişkili değişimlerinin insanlar üzerinde farklı dönemlerde etkili oldukları izlenmektedir. Bu temel düşünce tarzı, birçok sanatçının eserlerine esin kaynağı olarak yansımıştır.

Anahtar Kelimeler: Yunan, Roma, Mitoloji, Helios, Selene, Eos

ABSTRACT

Greek and Roman mythology, which is its follower in many ways, show similar characteristics from the beginning. Roman mythology, which enriches it by taking the basic elements of Greek mythology and mythology, also reflects similarities in the deification of natural forces. It is seen that the forces that have always existed between the two cultures related to the sky from the beginning also have an important place in religion and mythology. Among these, the changes between the sun, the moon and the stars, and the day and night in the sky were regarded as related and sanctified. In particular, it is observed that the changes of the Olympian god lineage related to the sky were effective on people in different periods. This basic way of thinking has been reflected in the works of many artists as a source of inspiration.

Keywords: Eos, Greece, Helios, mythology, Roman, Selene

Kaos'tan Yeraltı Karanlığı ile Karanlık Gece Doğdu,

Sonra, Gece'den de Esir ve Gündüz ortaya çıktı.

Yer'e gelince; O da parlak yıldızlı Gök'ü doğurdu...

Hesiodos, 1977, 176

Antik Yunan mitolojisi yaratılış efsanesine göre (Hesiodos, 1977, 147-159, 617-735); tüm Titanların babası olan Uranos, (Gökyüzü) çocuklarının gücünden ve kuvvetinden çekinir, onların günün birinde kendi egemenliğini yıkacağından korkardı (Estin & Laporte, 2013, s. 95). Bu yüzden çocuklarının doğumlarından sonra onları yakalar ve Tartaros uçurumundan; diğer Titan çocuklarını esir tuttuğu karanlıklar ülkesi -ölüler diyarı- Hades'e atardı. Toprak ana Gaia'nın (Yeryüzü), çocuklarının bu şekilde cezalandırılıp hapsedilmesine gönüllü razı değildi ve sonunda Gaia bu duruma daha fazla dayanamaz ve olaya müdahale eder. Kocası Uranos'a duyduğu kızgınlık sonucu Gaia, çocukları Titanlarla birlikte hareket eder ve tüm çocuklarının Hades'den kaçmasına yardımcı olur. Böylece aralarında Hyperion'un da olduğu Titanlar, Kronos'un önderliğinde isyan etmiş ve babaları Uranos'u devirerek, "Titan Tanrılar" olarak iktidarı ele

Geliş Tarihi/Received: 27.04.2022
Kabul Tarihi/Accepted: 05.10.2022
Yayın Tarihi/Publication Date: 20.06.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding author:
Korkmaz MERAL
E-mail: kmeral@atauni.edu.tr

Cite this article as: Başaran, C., & Meral, K. (2023). Hypoetral gods in Greek and Roman mythology. *Current Perspectives in Social Sciences*, 27(2), 118-132.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

geçirmişlerdir (Can, 1994, s. 7; Cömert, 2010, s. 20; Hamilton, 1990, s. 11). Ancak Kronos'un sonu da, Titanlar ve Tanrılar arasındaki Titanomakhia Savaşı'na (Tanrılar Devler Savaşı) neden olmasından, babası Uranos'dan farklı olmamıştır.

On yıl süren Titanomakhia Savaşı'nda Zeus'un önderliğindeki Olymposlu Tanrılar Titanları yenmişlerdir. Mitolojik anlatımlara göre, Titan Hyperion da bu savaşa katılmış ve kardeşleri olan Titanları destekler görünse de, 12 kardeşin en kurnazı olan Kronos'un yenilgisinde önemli roller üstlenmiştir. Sonuçta Olymposlu Tanrılar (12 Tanrı), Hyperion ve diğer tüm titanları cezalandırarak; Olymposlu Tanrıların müttefiki Hekatonkheirler'in (Gaia ve Uranos'un 50 başlı 100 kollu çocukları) kapısında nöbet tuttuğu Tartaros karanlığı içine atmışlardır (Homeros, 1975, I. 396-406; Erhat, 1972, s. 320; Estin & Laporte, 2013, s. 96).

Antik çağda, Olymposlu tanrılar; Zeus, Apollon ve Artemis'in dünyada hüküm sürdüğüne; Hyperion ile birlikte diğer tüm titanların ise, Tartaros'ta hapsedildiklerine inanılmıştır.

Mitolojiye göre, Yaratılış sonrası göksel varlıkların üç dönemde, dünyadaki insanlar üzerinde etkili oldukları görülmektedir: İlk Evre'de, Titan Soylular; ikinci Evre'de, Olymposlular; Üçüncü Evre'de ise, Romalılar gelmektedir. İlk evrenin göksel tanrılarında insan-üstü güçlerin yoğun olduğu izlenirken; Olymposlular döneminin tanrılarında insancıl özelliklerin ağır bastığına tanık olunur. Romalılar döneminde ise, tanrılar doğüstü niteliklerle ve yeniden Titan soyluların özellikleriyle yansıtılmışlardır.

Göksel tanrılarının oluşmasındaki temel etken insanın biyolojik yapısıdır. Diğer bütün canlılar gibi insan da doğar gelişir ve ölür. Bu değişmez süreç içerisinde yaşamını sürdürebilmesi için bazı temel maddelere gereksinim duyar; insanın en temel biyolojik ihtiyacı, ısı ve ışık kaynağı olan güneştir. Güneş doğar uyanır, güneş batır uyur. Bu temel döngü çerçevesinde de insan öncelikle göksel tanrı düşüncesine inanmış ve zamanla bu temel kaynakla bağlantılı çok sayıda varlığı kutsallaştırmıştır.

Hyperion

Adı "yukarıda giden, dünyanın üstünde dolaşan, yukarıdan gözleyen, izleyen" gözetleyen anlamlarına gelmektedir (Erhat, 1972, s. 160, Tablo 8; Hesiodos, 1977, 194). Mitolojiye göre, Hyperion, Olymposlu Tanrılar'dan çok daha öncesinde hüküm sürmüş, Titanların babası Uranos'un; göklerin ve toprak ana Gaia'nın yeryüzündeki oğlu, günışığı ve aydınlık titanıdır. Bu yüzden gökyüzünün ve ışığın sahibi olan Titan soylu Hyperion, daha sonra Helios'un, Selene'nin ve şafağın tanrıçası olan Eos'un babası sayılmıştır (Can, 1994, s. 422; Cömert, 2010, s. 20; Grimal, 1997, s. 306; Howatson, 2013, s. 369). Hyperion'un insanlığa olan katkısı, insanlara "görme yeteneği, ışığı" vermiş olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında görme, göz ile ilgili kabul edilse de, aslında ışık ile ilgilidir; ışık olmayınca göz görevini yapamaz.

Hyperion, Gökleri ve yeri birbirinden ayıran dört sütundan biri olarak kabul edilir ve kızı Şafak söktüğü için muhtemelen doğunun direği/sütunudur. Mitolojiye göre, diğer üç sütundan Sirius Güney; İapetus Batı ve Koeus, Kuzey direk olarak kişileştirilmiştir. Tartaros'a sürgüne gönderilen Titan Hyperion soyluların, Olymposlu tanrılar soyu öncesinde, dünyanın doğu kısmında egemenlik kurup, yönettikleri kabul edildiğinden; Hyperion aynı zamanda "Doğunun Titanı" olarak da büyük saygı görmüştür. Yunan mitolojisinde, Hyperion'un 5 erkek, 6 da kız kardeşi olmak üzere, Karanlıklar yurdu Tartaros'ta 12 titanın olduğuna inanılmıştır (Homeros, 1975, I. 396). Hyperion aynı zamanda güneşin, ayın ve yıldızların babasıdır ve göksel ışıklara dayalı zaman kavramının da yönetimini elinde tutmaktadır. Dolayısıyla günümüzde kullandığımız takvim döngüsünün de Hyperion'a ait olduğu benimsenmiştir.

Theia

Titanlardan olan Theia, gökyüzü egemeni Uranos ile toprak ana Gaia'nın kızı; Titan Hyperion'un da kız kardeşi ve eşidir (Erhat, 1972, s. 309, Tablo 4). Titan Theia, "gökyüzü, görüntü ve gökyüzü aydınlığı, gökyüzünün berrak mavisinin titanıdır" (Resim 1). Theia, "önbilicilik-kehanet ve parlayan ışık" anlamına da gelmektedir. Titan Theia'nın diğer ismi olan "Euryphaessa" ise, "geniş ve büyük, ışıltı-parlak yansıma" manasını taşımaktadır. Bu yüzden Theia'ya "Tanrısal ışık" da denilmiştir (Hesiodos, 1977, 222).

Homeros'a (1975, I. 400) göre Theia, göksel ışık Titan'ı olan erkek kardeşi Hyperion'un karısıdır ve bu evliliklerinden Helios (Güneş), Selene (Ay) ve Eos (Gün Doğumu-Şafak) adlı üç çocukları olmuştur (Can, 1994, s. 492; Grimal, 1997, s. 783). Güneş tanrısı Helios'un ışığı karanlıklar tanrısı Erebus yüzünden kesilmiş; bunun üzerine Helios, annesi Theia'dan yardım istemiştir. Yunan mitolojisine göre güneş tutulumlarının temel nedeni de budur. Ay tanrıçası Selene de, gece karanlığının yeryüzünde yaşayan insanlar ve diğer canlılar için yaratacağı korkuları ve olumsuzlukları annesi Theia'a anlatmış; Theia da, karanlık gece korkularının önüne geçebilmek amacıyla, kızı Selene'ye daha fazla ay ışığı (Dolunay) sağlamıştır. Hyperion Soyluların, Olymposlu Tanrılar döneminde de, dünyanın ait oldukları bölgelerinde varlıklarını sürdürdüklerine inanılmıştır. Şimdi gökyüzüyle, atmosfer olayları ve mevsimlerle ilişkili "Hyperion Soyluları" ve özelliklerini ele alalım:

Helios

Yunan mitolojisinde "Göklerin fırtına tanrısı, şimşeklerin efendisi, yıldırımlar yollayan, gök gürültüsü tanrısı" olarak Zeus kabul edilmesine karşın (Erhat, 1972, s. 321; Estin & Laporte, 2013, s. 3, 7, 10, 95-111); değişmez gücün ve ışığın sembolü güneşin, öz tanrısı olarak Helios karşımıza çıkmaktadır (Bayladı, 1995, s. 101; Cömert, 2010, s. 80; Erhat, 1972, s. 143). Titan Hyperion ve Theia'nın oğlu, Selene ve Eos'un kardeşi olan Helios; ışığın, güneşin, ateşin ve şiiir ile falcılığın tanrısı olan Apollon'la bazı açılardan bir tutulmuştur (Hamilton, 1990, s. 17; Howatson, 2013, s. 369). Aslında Yunan ve Roma mitolojisinde güneşin efendisi Helios/Sol'dur. Bazen sadece üzerinde güneş ışınları (şualar) olan baş kısmı (Resim 2 ve 3); bazen de gökyüzünde bir quadriga içerisinde (Resim 2 ve 4) ya da tüm vücudu çıplak olarak elinde bir küre (güneş) tutarken betimlenmiştir.

Hesiodos (Hesiodos, 1977, 147–159) Theogonia'da, Helios'dan şöyle bahseder:

*“Theia Güneş'i (Helios) doğurdu,
Ardından da Ay (Selene) ve Şafak (Eos) tanrıçası geldi.
Dünyadaki insanlar, gökyüzündeki tanrılar için parlıdayıp dururlar...”*

Mitolojik anlatımlarda Helios, güçlü, enerjik ve yakışıklı bir delikanlı olarak tanımlanır. Parlak yüzlü; sakalsız ve bıyiksız, güneş ışınları gibi parlak altın sarısı saçlara sahiptir. Çoğunlukla başının üzeri, güneş ışınlarıyla taçlanmış; yeryüzündeki tüm canlılara hayat veren, yaşamın kaynağı olarak gösterilmiştir. Helios'un güneşsiz ve yağmursuz gökyüzünde ilk parlaması, Uranos'un hadım edilmesi sonrasında gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, güneş ve yağmur, yeryüzündeki canlıların yaşaması ve beslenmesi açısından olmazsa olmaz temel kaynaklar olarak görülmekte ve büyük saygı görmektedir. Okeanos Nehrinin doğu kıyısında bulunan sarayında oturan Helios, günlük yolculuğuna, çok hızlı ve arkalarından ateş saçan Pyrois, Aethon, Aeos ve Phlegon isimli dört atın (Hippo Helioi) çektiği araba içerisinde (Grimal, 1997, s. 345), kardeşi Eos'un (Şafak Tanrıçası) işaretleriyle doğudan doğarak başlamakta ve Okeanos üzerinde batmaktadır (Resim 5). Mevsim tanrıçaları olan Hora'ların Hippo Helioi'yi (Helios'un Atları) nehirde yıkayıp otlattıktan sonra, ertesi gün aynı yolculuğu tekrarladıklarına inanılmaktadır (Resim 2 ve 4).

Helios ile Apollon ve özellikle Roma dinindeki karşılığı olan Apollo arasında sonradan bazı benzerlikler kurulmuştur. Oysa Roma mitolojisinde Helios'un tam karşılığı başında güneş şuaları olan “Sol Invictus”tur (Resim 6).

Selene

Yunan mitolojisinde gün ışığı titani Hyperion ile parlayan ışığın titani Theia'nın kızı olarak tanımlanan; aynı zamanda güneş tanrısı Helios ve dünyaya yeni günü müjdeleyen şafak tanrıçası Eos'un da kız kardeşi olan Selene; ay tanrıçasıdır (Bayladı, 1995, s. 105; Cömert, 2010, s. 81; Grimal, 1997, s. 727; Hesiodos, 1977, 385; Howatson, 2013, s. 850). Selene'nin, Roma mitolojisindeki karşılığı Luna'dır (Estin & Laporte, 2013, s. 173). Zeus'tan da, Pandia (Dolunay) isminde bir kız sahibi olmuştur (Erhat, 1972, s. 293). Bir ay tanrıçası olarak başı üzerinde hilal şeklinde bir taç taşımaktadır ve her zaman büyük bir öneme sahiptir. Ay'ın sembolü olan “hilal” bir boğanın boynuzlarına benzetildiği için bazı kaynaklar tarafından “Boğa Boynuzlu Tanrıça” diye de anılmıştır. Gümüş tekerlekli bir biga (iki atın çektiği araba) içerisinde, gökyüzünde dolaşan Selene, güneş tanrısı Helios'un gökyüzünden çekilmesinden sonra insanları aydınlatma görevini devralmakta ve başı üzerindeki hilal şekilli ışık tacıyla, ölümlülerin dünyasını karanlıklardan aydınlığa kavuşturmaktadır (Resim 7 ve 8) Kerenyi'ye göre (2021, s. 197) adı Yunanca “ışık” anlamındaki “selas”tan gelmektedir. Ancak sonradan Selene'nin yerine ışık tanrısı Apollon'un kız kardeşi ay ile ilişkili Artemis/Diana getirilmiş, bu yüzden bazı yazarlar Selene'yi, Artemis gibi tanımlamış ve betimlemişlerdir. Geleneksel mitolojiye göre Helios, yani *güneş*, Selene'nin erkek kardeşiydi. Helios gökyüzündeki yolculuğunu bitirdiğinde, Selene kendi yolculuğuna başlardı. Ayrıca Eos, gün doğumunun sembolü Şafak Tanrıçası da, onun kardeşiydi.

Sanat eserlerinde Selene genelde, bir çift at veya öküz tarafından çekilen gümüş bir savaş arabasını süren, parlak yüzlü güzel bir kadın şeklinde tasvir edilmiştir (Resim 9). “Ay günü (Lundi)” anlamında Pazartesi gününe de adını veren Selene, bazen de Endymion mitolojisinde olduğu gibi, başında bir yarım ay ve elinde bir meşale ile bir quadrigayı sürerken de gösterilmiştir.

Bendis

Bendis, Yunan mitolojisinde “ay ışığı - mehtap tanrıçası” olarak geçer. Bendis Yunanca gizli güzellik ve saklanmış hazine anlamlarına da gelir ve Trakların ay tanrıçası kabul edilir (Erhat, 1972, s. 80). Ayın aydınlık yüzünü, Zeus'tan Dionysos'u doğuran, Trak-Frig kökenli Semele temsil eder; Bendis'in ise, ayın karanlık yüzünde olduğuna ve bazı dönemlerde aydınlık tarafa geçtiğine inanılır. Ayın evreleri de, Bendis'in ayın etrafında yer değiştirmesine başlanır. Hellenistik Dönemde Artemis'le de ilişkilendirilen Bendis, aynı zamanda “ay tanrıçası” olarak da kabul görmüştür (Resim 10 ve 11).

Asteria

Asteria, “yıldızlarla ilgili, yıldızdan gelen, yıldızlı, yıldızlar,” anlamlarına gelmektedir. Yunan mitolojisinde akıl Titanı Koios ile kız kardeşi ve zekâ Titanı Phoebe'nin kızı (Can, 1994, s. 401), Hekate'nin annesi ve bununla birlikte Apollon ve Artemis'in annesi olan Leto'nun kız kardeşidir. Zeus'a karşı koymuş ilk tanrıça olan Asteria, göksel bir güç olarak kabul edilmiştir. Asteria, Titan Perses'ten tanrıça Hekate'yi doğurmuştur (Grimal, 1997, s. 104; Hesiodos, 1977, 409). Bazı kaynaklarda “Burçların Anası” olarak da geçen Asteria, Takımyıldızlara da hayat vermiştir (Resim 12).

Sirius

Sembolizmin en yoğun olduğu yıldızlardan biri olan Sirius (Köpek Yıldızı/Demir Kazık), gökyüzünün en parlak yıldızdır (Grimal, 1997, s. 96). Güneşten sonra en parlak yıldızdır ve Sirius A ve Sirius B olmak üzere iki ayrı yıldızdan oluşan bir çift yıldızdır. Mısır uygarlığı takvimini, Ra'nın güneşi olarak gördüğü Sirius A'nın güneşle birlikte doğuş zamanına göre ayarlamıştır. Eski Yunan'da Sirius A'nın doğuşu, “Köpek Günlerinin Başlangıcı” (Aşırı/Kavurucu Sıcaklar) olarak kabul edilmiştir.

Iapetus

Uranüs ve Gaia'nın oğlu olan Iapetus, karanlık gecelerde yıldızlı gökyüzünün tanrısıdır. Iapetus aynı zamanda “ölümlülük ve yaşam süresi” tanrısıdır (Grimal, 1997, s. 314). Hesiodos'a göre Zeusun öfkesine hedef olan dört efsane kahraman Atlas, Prometheus, Epimetheus ve Menoitios, Iapetus ve Klymene'nin çocuklarıdır (Hesiodos, 1977, 195).

EOS

Yunan mitolojisinde göksel güneş tanrısı Helios'un kız kardeşi, şafak (Gündoğumu), alacakaranlık tanrıçasıdır (Bayladı, 1995, s. 106; Cömert, 2010, s. 81; Erhat, 1972, s. 110; Howatson, 2013, s. 284) (Resim 13 ve 14). Okyanus kanatlı dört atın çektiği quadrigasıyla çıkarak, ağabeyi Helios'un önünden göğe yükselir ve onun aydınlık yolunu açar (Resim 15 ve 16). Yeni bir günün başlangıcı, yeni bir hayatın dönüm noktası, sıkıntılı karanlık gecelerin bitişidir (Boardman, 1975, s. 151, Res. 292). Yıldızları ve rüzgârları da onun oluşturduğu, insanları derin uykularından uyandırdığı ve rüzgârları insanlara gönderdiği kabul edilir (Hesiodos, 1977, 378). Eos'un, rüzgârların efendisi Astraios ile olan birlikteliğinden dört oğlu olur. Euros Doğu rüzgarı (Keşişleme), Zephyros Batı rüzgarı (Karayel), Notos Güney rüzgarı (Lodos) ve Boreas (Poyraz) kuzey yönünden esen, kanatlı birer at olarak tanımlanmıştır. Astraios'tan bir de kızı olur şafak tanrıçası Eos'un (Grimal, 1997, s. 171).

Eosphoros-Phosphoros

Venüs gezegeninin sadece sabah görülebilen yansıması Eosphoros/Phosphoros, "Işığı getiren" anlamına (Dixon-Kennedy, 1998, s. 193) gelir (Resim 17) ve Roma mitolojisinde "Lucifer" adını alır (Cömert, 2010, s. 81; Erhat, 1972, s. 270; Grimal, 1997, s. 655). Başında parlak bir ışık taçı bulunan genç bir delikanlı olarak betimlenmiştir (Resim 18). Aynı isim Hristiyanlıkta "şeytanı tasvir etmek için kullanılmıştır.

Hesperus

Yunan mitolojisinde akşam yıldızı Venüs, Hesperus olarak adlandırılmıştır (Bayladı, 1995, s. 81; Erhat, 1972, s. 156; Grimal, 1997, s. 291). Hesperus, aile bağları olarak Şafak tanrıçası Eos'un oğlu; Sabahyıldızı Phosphoros'un üvey kardeşidir (Hesiodos, 1977, 378; Homeros, 1975, XXII. 317; Diodorus, 4.27.1). Antik Yunan vazo ressamları Eosphoros-Hesperus'u, ya Venüs yıldızının parlayan küresiyle çevrili bir büst şeklinde (Resim 19), ya da bir meşale tutan ve parlayan bir ışın tacıyla taçlandırılmış kanatlı bir tanrıça şeklinde göstermiştir (Resim 20).

Faethon

Helios ve Clymenus'un oğludur, adı "parıldayan gün ışığı" anlamına gelmektedir (Hesiodos, 1977, 380). Babasının quadrigasını alıp çok yükseklere çıktığı için Zeus tarafından cezalandırılmıştır (Resim 6 ve 21).

Iris

İris, gökkuşağı tanrıçasıdır (Cömert, 2010, s. 77). Genelde, kanatlı ve bulutlara su vermesi ve gökkuşağı çıkartması nedeniyle, elinde bir su kabı, hydria ile tanımlanmıştır (Erhat, 1972, s. 175) (Resim 22 ve 23). Thaumias ile Elektra'nın kızı olan İris (Bayladı, 1995, s. 107; Grimal, 1997, s. 343; Howatson, 2013, s. 447), Okeanos'un soyundan gelmektedir. Bir gökkuşağının görüntüsü yağmur yağmadan ortaya çıkmadığı için, İris'in kökeni suyla ilişkili tanrılara bağlanmıştır. 7 renge sahip gökkuşağı, gökyüzüyle yeri birbirine bağladığından; İris'e de, Hermes gibi, Zeus tarafından, gökyüzünden yeryüzüne haber taşıma görevi verilmiştir. Tanrıların insanlara gönderdiği elçi olarak mitlerde yer alan İris'ten, İlyada'da sık sık söz edilmektedir (Homeros, 1975, II. 768-808, XXIV. 143-178). İnsanların kaderlerini elinde tutan Zeus, insanlar hakkındaki mutlu haberleri hep İris aracılığıyla yeryüzüne göndermiştir. İris, rüzgar tanrısı Zephyros'la birleşerek, Eros'u doğurmuştur. Mitolojiye göre, Akhilleus, sevgilisi Patroklos'un cesedini yakmaya çalıştığında alevlerin cılız olması O'nu üzmüş, bu yüzden rüzgarlara dua etmiştir. İris de bu isteği alıp, Zephyros'a götürmüştür. Zeus bir gün deniz Tanrıçası Thetis'i görmek istemiş; İris de onu bulmak için hemen, Okeanos'un koyu dalgalarının içine dalmıştır. Aslında İris, cennet ve dünya arasında bir tür ışık köprüsü kabul edilmiş; dünyadaki sıradan insanlarla, ölümsüz tanrılar arasındaki bağlantı bu şekilde kurulmuştur.

Astraios - Aeolus - Aiolos – Anemoi

Denizler Tanrısı Poseidon'un oğlu; rüzgârların (Anemoi, Roma'da Venti) koruyucu tanrısıdır (Hesiodos, 1977, 245). Bazı araştırmacılara göre Aiolos, Hipotes ile Menalippe'nin oğludur. Mitolojiye göre dört yönden esen 4 rüzgarı (Boreas, Euros, Zephyros ve Notos) deriden bir tulumun içinde ağız bağlı olarak tutmaktadır (Cömert, 2010, s. 81; Grimal, 1997, s. 33). Esiş yönüne göre farklı isimler verilen rüzgârları Aeolia'da dışarıya kapalı bir mağarada saklayan Astraios, sadece baş tanrı Zeus'un emirleri doğrultusunda yeryüzüne salmıştır. Bulutları hareket ettiren ve yağmur yağdıran; denizlerdeki gemilerin de yolculuğunu sağlayan rüzgârlar olduğu için, insanlar üzerinde büyük bir gücü olan Astraios'un, mitolojide adı çok geçmemektedir.

Boreas

Mitolojik sahnelerle göre, sırtında kanatları ve uzun sakalları olan Boreas, bazen kanatlı ayakbabilarla da tanımlanmıştır (Cömert, 2010, s. 81; Grimal, 1997, s. 121; Howatson, 2013, s. 147). Boreas, Eos ile Astraios'un oğludur ve genelde yaşlı bir tanrı olarak betimlenmiştir (Resim 24 ve 25). Boreas, Kuzey-Doğu yönünden esen, batı dilinde Bora; Türkçede "Poyraz" olarak bilinen ve kışın soğuk esen kuzey rüzgârlarının tanrısıdır (Erhat, 1972, s. 81; Hesiodos, 1977, 250). Yunan mitolojisinde Kuzey rüzgarı tanrısı Boreas'ın, İstanbul Boğazı'nda bir mağarasının olduğuna ve kışın soğuk nefesiyle estiği günlerde, bulunduğu mağarayı terk ettiğine inanılmaktadır. Yaz sıcaklığında havayı serinleten Boreas'ın, cennetten estiğine inanılır.

Euros

Roma mitolojisine göre "Vulturna" ismiyle bilinen Euros, doğu yönünden esen rüzgar tanrısıdır (Cömert, 2010, s. 82; Erhat, 1972, s. 119; Grimal, 1997, s. 192) (Resim 26). Eos ile Astraios'un dört oğlundan biridir. Erkek kardeşleri ile birlikte Anemoi yani "rüzgârlar" olarak bilinirler. Yunan mitolojisinde Euros, doğu ve güney-doğudan ılık ılık esmiş ve gittiği her yere aşırı yağış götürmüştür. Bu yüzden mitolojide, Doğu rüzgârlarının pek sevildiği söylenmez.

Zephyros

Batı istikametinden doğuya doğru esen rüzgarın tanrısı Zephyros'tur (Hesiodos, 1977, 255). Homeros'ta, Kuzey-Batı rüzgarı olarak geçer (Homeros, 1976, II. 421; Cömert, 2010, s. 82; Howatson, 2013, s. 1005). Batılı gemicilerin en sevdiği rüzgar olan Zephyros, yumuşak esen bir rüzgardır (Meltem). Denizde yelkenlilere yardım eden tanrı Zephyros'tur. Gençlik ve baharın da sembolü olan Zephyros'un, Yunan mitolojisinde birçok yerde adı geçmektedir. Mitolojiye göre Zephyros, Hyacinthos (Sümbül) adlı bir ölümlüyü sevmiştir (Resim 27). Aynı ölümlüye aşık olan tanrı Apollon'dan sevdiğini kıskanmış ve bu yüzden, sevdiği kadının ölümüne neden olmuştur. Bu yüzden; günümüzde beyaz-pembe Hyacinthos (Sümbül) sadakati; mor Hyacinthos, aşkı temsil etmektedir.

Notus

Yunan mitolojisinde Notus, güneyden esen (Lodos) rüzgarı temsil eden tanrıdır (Erhat, 1972, s. 38, Tablo 6; Grimal, 1997, s. 545; Cömert, 2010, s. 82). Eos ve Astraios'un birlikteliğinden dünyaya gelen oğlu olarak tanımlanmıştır. Yazın aniden yağan sağanak yağışlara ve sel baskınlarına sebep olan; aynı zamanda sıcak esişle balıkları ve balıkçıları sersemleten rüzgardır (Resim 28).

Harpy

Okeanos kızı Elektra'nın Thaumias ile birleşmesinden doğmuş Harpyler, "Kapıp Kaçıranlar" anlamına gelmekte; kadın yüzlü, geniş kanatlı, kuş gövdeli sivri pençeli (Akbaba) bir çeşit yırtıcıdır (Cömert, 2010, s. 82; Erhat, 1972, s. 131; Howatson, 2013, s. 362) (Resim 29 ve 30). Üç kız kardeş olan harpyler; Aello (Kasırga) ile Okypete (Hızlı uçan, Fırtına) ve Kelaino (Fırtına öncesi Gökyüzünün kararması) olarak tanımlanmıştır (Erhat, 1972, s.132). Bir efsaneye göre, rüzgar tanrısı Zephyros'la birleşip; Akhileus'un ölümsüz atları, Ksanthos ile Balios'u meydana getirmişlerdir (Erhat, 1972, s. 132; Grimal, 1997, s. 229).

NYKS

Theogonia'da Hesiodos tarafından Khaos'tan doğduğu belirtilen ve Gece'nin tanrıçası olarak tanımlanan Nyks (Hesiodos, 1977, 390; Erhat, 1972, s. 239) aynı zamanda yüksek gökyüzünü ve tanrıların nefes aldığı sonsuzluğu temsil eder. Nyks, yeryüzü karanlığı; erkek kardeşi Erebos ise, yeraltı karanlığı anlamına gelir (Resim 31). Nyks, erkek kardeşi Erebos'la olan birlikteliğinden doğmuş, Aither ve Hemera isimli iki çocuğa sahiptir (Resim 5).

Mitolojiye göre baş tanrı Zeus'un bile kendisinden korktuğu bilinen ve yeryüzü karanlığını simgeleyen Nyks, kendi başına da çocuklara sahip olmuştur. Tüm karanlıkla ilişkili bu çocuklar; kötülüğü, açlığı, yıkım ve ölümü simgeleyen karanlık güçlerdir (Erhat,1972, s. 239; Grimal, 1997, s. 547). Eris-Fitne / Fesat / Öç / Kavga Tanrıçası, Ate-Gaflet Tanrıçası, Lethe-Beyni uyuşturan kötü düşünce Tanrıçası, Apathe-Hile Tanrıçası, Nemesis-İlahi Adalet, İntikam ve Kiskançlık Tanrıçası, Oizys-Yoksulluk Depresyon ve Sefalet Tanrıçası, Filotes-Cinsel Çekim/Cazibe/Yıkım Tanrıçası; Moros-Kader, Ölüm ve Kıyamet Tanrısı, Thanatos-Ölüm Tanrısı, Ker/Keres-Şiddetli ve acılı ölüm Tanrısı, Hypnos-Uyku Tanrısı, Oneiroi-Rüya Tanrısı, Morpheus-Düşler Tanrısı; Moros-Felaket Tanrısı, Momos-İftira Tanrısı, Styks-Nefret Tanrısı, Horkos-Kötülük Yemini ve Bela Tanrısı ve Geras-Yaşlılık Tanrısı'dır.

Erebos

Khaos'tan doğan Erebos, yeraltı karanlığının tanrısı; Gaia ve Nyks'in erkek kardeşidir (Grimal, 1997, s. 175; Hesiodos, 1977, 375). Aynı zamanda Erebos, Hades-Yeraltı dünyasının ölümlülerin ruhlarının ilk geçtikleri üst bölümünün karanlığını da simgeler. Hades'in diğer bölümü ise, daha derinlerde yer alan Tartaros'tur.

Aither

Hesiodos'a göre (Grimal, 1997, s. 34; Hesiodos, 1977, 376), Erebos ile Nyks'ten, yani yeraltı ve yeryüzü karanlığından doğmuştur. Aither, dünyayı saran hava tabakasının üzerindeki, berrak ışıklı gökyüzünü temsil etmektedir.

Hemera

Erebos'un kızı, Aither'in kardeşi Hemera, Theogonia'da iyiliğin tanrıçası; gündüz, gün ışığı, gündüzün aydınlığı olarak tanımlanmaktadır (Grimal, 1997, s. 246; Hesiodos, 1977, 380).

Eris

Khaos'tan ortaya çıkan Erebos (Karanlık) ve Nyks (Gece) den doğmuştur

(Erhat, 1972, s. 114; Grimal, 1997, s. 182; Hesiodos, 1977, 226). Savaş Tanrısı Ares'in kız kardeşidir (Resim 32). Eris; İstirab (Ponos), Unutma (Lethe), Açlık (Limos) ve Keder/üzüntünün (Algos) anneleridir.

Hypnos

Gece Tanrıçası Nyks'in, yeraltında Tartaros'ta oturan çocuğudur (Cömert, 2010, s. 92; Hesiodos, 1977, 370; Howatson, 2013, s. 424). Hypnos'un, Lethe (Unutkanlık) Nehri'nin aktığı ve gece ile gündüzün buluştuğu büyük bir mağarada yaşadığına inanılır (Resim 33). Yatağı abanoz ağacından yapılmıştır; ışık ve ses giremeyen mağaranın girişinde haşhaş ve diğer hipnotize edici bitkiler yetişirdi (Hesiodos, 1977, 237). Hypnos'un karısı halüsinasyon ve rahatlama tanrıçası Pasitheadır. Morpheus da, Hypnos'un bin çocuğundan biridir (Estin & Laporte, 2013, ss. 111, 152). Genelde kanatlı bir genç erkek olarak tasvir edilen Hypnos, yorgun insanların alınlarına sihirli değneğiyle dokunup; üzerlerine iri karanlık kanatlarıyla yelpazeleyerek ya da bir boynuz yardımıyla insanların bedenlerine ağır uyku verici bir madde dökerek, onlara uyku verirdi. Hypnos, tanrıları bile uyutacak güçteydi (Grimal, 1997, s. 306).

Thanatos

Nyks ve Erebos'un oğlu, ölüm tanrısıdır (Cömert, 2010, s. 92; Grimal, 1997, s. 781; Hesiodos, 1977, 320). Hypnos'un ikiz kardeşidir. Kanatlı, belinde kılıçla, bazen de ayaklarını çapraz atmış ve ters meşale ile tanımlanmıştır (Resim 33).

Keres-Ker

Mitolojide ölümü kişileştiren ve savaş meydanlarında insanları, acılı ve kanlı ölümlere sürükleyen tanrıçalardır (Hesiodos, 1977, 750). Nyks'in tek başına doğurduğu Kerler (Keres), ölüm sırasında kişinin yanında bulunmalarına karşın, can alma güçleri yoktu ve yapabildikleri tek şey insanların acı ve ızdırap içerisinde ölmelerini beklemektir. Mitolojinin tanımını yorumlayan seramik sanatçıları Ker'leri, kısmen yarasalar olarak tanımlamış; küt-burunlu, yüzleri tüylü; iri dişli, şişkin gözlü, buruşuk vücutlu, sivri pençeli, kanatlı ve eğri bacaklı göstermiştir (Resim 34).

Oneiros

Gece tanrıçası Nyks'in kızıdır. İnsanların uykularında değişik kılıklarda rüyalarına girebilme yetisine sahiptir. Genelde kötü ve uğursuz rüyaları simgeler (Cömert, 2010, s. 92; Grimal, 1997, s. 576; Hesiodos, 1977, 760). Bir çift siyah kanatla tanımlanmıştır.

Morpheus

Mitolojiye göre Nyks / Pasiphea ve Hypnos'un oğludur, düşler ve rüyalar tanrısıdır (Grimal, 1997, s. 517; Hesiodos, 1977, 760). Rüyalarda insan şeklinde görünmektedir. Başında haşhaş dalı ve çiçekli bir çelenk taşırken, gözleri kapalı gösterilmiştir (Resim 35). Başında kanat şeklinde iki boynuzla sahiptir. Homeros Odysseia'da, doğru ve güzel rüyaların boynuzdan yapılmış bir kapıdan, aldatıcı rüyaların ise, fildişi bir kapıdan geldiğini söyler (Homeros, 1976, IXX, 559-567).

Phobtor

Mitolojiye göre Nyks ve Hypnos'un oğludur, düşler ve rüyalar tanrısıdır (Hesiodos, 1977, 760). Rüyalarda hayvanlar, kuşlar ve yılanlar şeklinde görünmektedir.

Phantasos

Nyks ve Hypnos'un oğludur, düşler ve rüyalar tanrısıdır (Hesiodos, 1977, 760). Rüyalarda su, toprak, taş-kaya ve ahşaptan yapılmış nesnelere şeklinde görünmektedir. Başlangıçta doğal güçleri kutsallaştıran Yunan mitolojisi, bunları kişisel hale getirmiş ve bu yapısını önce titanlarla-devlerle ortaya koymuş; ardından da aynı düşünce şeklini insanların kaderleri üzerinde daha etkili olduğuna inandığı Olymposlu tanrılar kuşağında da sürdürmüştür. Olymposlu tanrılar kuşağında göksel tanrıların başında Zeus gelmektedir.

Zeus

"Tanrıların ve İnsanların Babası" ve "Gökyüzünün Tanrısı" olarak tanımlanan Zeus, Yunan mitolojisinin en güçlü ve önemli tanrısıdır (Bayladı, 1995, s. 27; Erhat, 1972, s. 321; Hamilton, 1990, s. 14; Karaosmanoğlu, 2005, s. 24) Zeus, göksel olaylar olan şimşeklerin ve gök gürültülerinin de tanrısıdır. Bulutları devşirip yağmuru yağdıran, göklerde gürleyen, şimşekler savuran tanrı, çoğu zaman elinde bir şimşekle resmedilmiştir (Resim 36). Zeus aynı zamanda insanların kaderlerini de belirlemektedir (Erhat, 1972, s. 321; Hesiodos, 1977, 880).

Mitolojiye göre, Titanlar soyundan Kronos ve Rhea'nın üç oğlundan biri olan Zeus, kardeşlerinden Poseidon'u Denizler Tanrısı; Hades'i yeraltı tanrısı olarak görevlendirmiş; kendisi de gökyüzü ve yeryüzündekilerin tanrısı olarak, Olympos Dağı'nın zirvesine yerleşmiştir (Can, 1994, s. 27). İnanışa göre tüm gökyüzüyle ilgili olaylar ile yeryüzündekilerin kaderi O'nun idaresindedir. "Baş Tanrı" olan Zeus, diğer bütün Olymposlu tanrıların kendi görevlerini yapmalarını da sağlar (Cömert, 2010, s. 29; Grimal, 1997, s. 821; Howatson, 2013, s. 1005).

Apollon

Zeus ve Leto'nun oğlu olan Apollon, mitolojide müziğin, güzel sanatların, Güneş'in, ateşin ve şiirin tanrısı; kehanette bulunan ön-bilici, öç alıcı tanrıdır (Bayladı, 1995, s. 62; Cömert, 2010, s. 41; Erhat, 1972, s. 47; Hamilton, 1990, s. 16; Karaosmanoğlu, 2005, s. 52, Res.105) (Resim 37). Tıbbi ilimleri, hekimliği insanlara öğreten, iyileştiren Apollon, aynı zamanda Phobios (parlak ışık saçan, aydınlık) gün ışığının (gündüzün) ve gerçeğin tanrısı kabul edilmiştir. Öç alan ve uzaklara ok atabilen Apollon, ışık ülkesi Lykia'lıdır ve güneş ışınları gibi hem hasta edici, hem de iyileştirici tanrıdır. Apollon mitolojide ışıkla özdeşleşmiş ise de, ilk ortaya çıktığında, güneş tanrısı değildir. Asıl Yunan güneş tanrısı Helios'tur. Apollon ve ikiz kız kardeşi Artemis'in, göksel varlıklar güneş ve ay ile özdeşleşmesi, sonradan olmuştur ve özellikle Romalılar döneminde bu anlayış benimsenmiştir. Bu yüzden Anadolu'daki Apollon tapınaklarında giriş doğuya (güneşin doğuşuna-ışığa) Artemis tapınaklarında ise giriş batıya (karanlığın-gecenin gelişine ve ayın çıkışına) çevrilmiştir. Böylece, Apollon ve ikizi Artemis, insanlar üzerindeki ışıkla (gündüz güneş, gece ay) ilgili etkilerini sürdürmüşlerdir (Grimal, 1997, s. 79; Howatson, 2013, s. 68).

Artemis

Zeus ve Leto'nun kızı olan Artemis, Apollon'un ikizidir (Bayladı, 1995, s. 70; Cömert, 2010, s. 46; Erhat, 1972, s. 60; Grimal, 1997, s. 98; Hamilton, 1990, s. 18; Hesiodos, 1977, 917; Howatson, 2013, s. 95; Karaosmanoğlu, 2005, 66, Res.162). Mitolojide vahşi doğanın, avcılık ve okçuluğun, tanrıçası; aynı zamanda karanlık ve ay tanrıçası "Artemis Phoebe"dir (Boardman, 1975, s. 111, Res. 212). Bazen de "gümüş yay kaşlı, parlak ışık saçan, beyaz yüzlü; Zeus'un güzel kızı" gibi özelliklerle tanımlanmıştır (Resim 38). Yunan mitolojisinde asıl ay tanrıçası Selene'dir. Artemis karanlıkta parlayan ışığın, saflığın ve bakireliğin tanrıçasıdır. Roma'nın ay tanrıçası ise, "parıldayan, ışık saçan" özelliklere sahip Diana'dır. Diana Munychia; Ay tanrıçasıdır. Diana Phoebe; parlak cennetin ve ışığın tanrıçasıdır. Diana Agrothera; avcılarının, avın, ormanların, vahşi hayatın, hayvanların koruyucusudur. Aslında Diana, Artemis'ten çok şey almıştır. Artemis, üçlü özelliğe de

sahiptir. Selene Ay tanrıçası; Hekate, karanlıklar, cadılar tanrıçası ve Artemis vahşi doğanın, avcılarının, bakireliğin ve genç kızların tanrıçasıdır. Genelde göksel tanrıların sembolü olan kanatlı iki tanrının daha burada adını saymak gerekir: Eros ve Nike.

Eros

Hesiodos (1977, 116) Kaos'dan doğduğunu belirttiği Eros'un, "ölümsüz tanrıların en güzeli olduğundan ve kaba gücü geriletken, insanların aklını başından alan tek tanrı" olduğundan söz eder (Erhat, 1972, s. 115; Estin & Laporte, 2013, ss. 95, 122, 233 vd.). Yunanlı sanatçılar tarafından genelde kanatlı çocuk ve delikanlı gösterilen Eros'un kanatlı olması, geç dönemde "haberci ve müjdeleyici" tanrı olmasıyla ilişkili olmalıdır (Estin & Laporte, 2013, s. 122; Grimal, 1997, s. 183).

Nike

Yunanlı sanatçılar tarafından zaferi müjdeleyici, hızla uçan kanatlı bir kız olarak canlandırılır. Hesiodos'a göre, Okeanos kızı Styks'ten doğmadır (Hesiodos, 1977, 384). Nike daha sonraları Tanrıça Athena'nın ek adı, ordulara zafer getiren olarak tanımlanmıştır (Cömert, 2010, s. 77; Erhat, 1972, s. 237, Tablo 6; Grimal, 1997, s. 542)

Sonuç

Önce Yunan mitolojisinde ardından da Roma mitolojisinde karşılaştığımız göksel tanrı ve tanrıçaların en önde gelen özelliği kanatlı olmalarıdır. Ancak kanatlı olan tüm ölümsüzlerin de göksel olduklarını söyleyemeyiz. Hermes'in bazen ayaklarında (Boardman, 1988, s. 31, Res. 38) bazen başı üzerinde, Perseus'un ayaklarında, Eros, Nike ve Gorgoların ise omuzlarında kanatlara yer verilmiştir. Olymposluların bazılarında ise (Zeus-Apollon-Artemis) göksel özellikler geri planda düşünülerek kanatlara yer verilmemiş; Zeus'ta göksel olarak yıldırım demetine (Boardman, 1975, s. 36, Res. 55), kartal ve asaya, Apollon'da ok ve yay'a, Artemis'te ise sadak ve yay'a yer verilmiştir (Estin & Laporte, 2013, s. 104). Aslında atrübüleriyle tanrısal varlıkların tanımını yapmak tamamen Yunan ve Romalı sanatçıların inisiyatifine kalmıştır. Bu konuda sanat çevrelerinde (heykeltıraşlar, seramik sanatçıları) belirlenebilmiş bir kural bulunmamakta; sanatçı tanımladığı kutsal kişiliğin hangi özelliğini ön plana çıkartmak istiyorsa, onu gösterir atribüyü kullanmıştır. Hypnos ve Thanatos'ta olduğu gibi (Boardman, 1988, s. 33, Res. 22). Bu yüzden Berlin Ressamı, M.Ö. 5. yüzyıla ait bir hydria üzerinde tanrı Apollon'u kanatlı üçayak kazana bindirmiştir (Başaran, 2016, s.105, Resim 4; Boardman, 1988, s. 94, Res. 157). Göksel olmayan varlıklarda ise, Perseus'ta ve Triptolemos'un arabasında olduğu gibi, "hızlı olma, uçma ve acele etme" gibi tanımların yansıtılmasında kanat kullanılmıştır. Bu yüzden ki, Tanrıça Demeter, "kanatlı yılanların" çektiği bir arabaya bindirilmiştir. Oysa yılan yeraltına ait bir objedir.

Göksel tanrıların başında, insanın biyolojik hayatının temeli sayılan ısı ve ışık kaynağı güneş gelmektedir. Dünyanın temel düzenine dayalı olarak hareket eden sistem içerisinde güneş doğar, yükselir ve batar. Aynı insan yaşamı gibi. Dolayısıyla bu süreç içerisinde çeşitli evreler yaşanır. Bu düşünceyle her şeyi aydınlatan gün ışığı-gündüz, iyilik ve doğruluğun, karanlık gece ise, kötülüğün simgesi olmuştur. Bu düşünceyle ilgili günümüzde de kullandığımız çok sayıda deyim vardır: Gün ola hayır ola; Gündüzün şerri gecenin hayrından iyidir gibi... Bu yüzden gündüzle ilişkili kavramlar iyilik ve hayır; gece ile ilişkili olanlar kötülük ve şerre yorumlanmıştır.

Bütün kültürlerde olduğu gibi Grek ve Roma inanç sisteminde de göksel tanrılara önemli bir yer ayrılmıştır. Aydınlık ve bunun zıttı olan karanlık kavramları, iyilik ve kötülükle açıklanmaya çalışılmıştır. Bu nedenle, insan için faydalı ve zararlı durumların onları gerçekleştiren göksel tanrıların işi olduğuna inanılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir – C.B., K.M.; Tasarım – C.B., K.M.; Denetleme – C.B., K.M.; Kaynaklar – C.B., K.M.; Malzemeler – C.B., K.M.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi – C.B., K.M.; Analiz ve/veya Yorum – C.B., K.M.; Literatür Taraması – C.B., K.M.; Yazıyı Yazan – C.B., K.M.; Eleştirel İnceleme – C.B., K.M.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept – C.B., K.M.; Design – C.B., K.M.; Supervision – C.B., K.M.; Resources – C.B., K.M.; Materials – C.B., K.M.; Data Collection and/or Processing – C.B., K.M.; Analysis and/or Interpretation – C.B., K.M.; Literature Search – C.B., K.M.; Writing Manuscript – C.B., K.M.; Critical Review – C.B., K.M.; Other – C.B., K.M.

Declaration of Interests: The authors declare that they have no competing interest.

Funding: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- Başaran, C. (2016). *Parion tiyatrosu kabartma ve heykeltıraşlık eserleri. Parion Roma tiyatrosu 2006–215 yılı çalışmaları, mimarisi ve buluntuları* (C. Başaran, & H. Ertuğ Ergürer, Ed.) (pp. 105–122). İÇTAŞ A.Ş. Yayınları.
- Bayladı, D. (1995). *Mitoloji: Tanrıların öyküsü*. Say Yayınları.
- Boardman, J. (1975). *Athenian red figure vases*. Thames and Hudson Ltd.
- Boardman, J. (1988). *Athenian black figure vases*. Thames and Hudson Ltd.
- Can, Ş. (1994). *Klasik Yunan mitolojisi*. İnkılap Kitabevi.

- Cömert, B. (2010). *Mitoloji ve ikonografi*. De Ki Basım Yayın LTD.
- Diodorus Siculus, *Bibliotheca Historica* 4.27.1.
- Dixon-Kennedy, M. (1998). *Encyclopedia of Greco-Roman Mythology*. ABC-CLIO.
- Erhat, A. (1972). *Mitoloji sözlüğü*. Remzi Kitabevi.
- Estin, C., & Laporte, H. (2013). *Yunan ve Roma mitolojisi* (M. Eran, Çev.). Tübitak Popüler Bilim Kitapları.
- Grimal, P. (1997). *Mitoloji sözlüğü*. *Yunan ve Roma* (S. Tamgüç & C. Karakaya, Çev.). Sosyal Yayınlar.
- Hamilton, E. (1990). *Mitology* (Ü. Tamer, Çev.). Varlık Yayınları.
- Hesiodos (1977). *Theogonia / tanrıların doğuşu* (S. Eyüboğlu & A. Erhat, Çev.). Türk Tarih Kurumu.
- Homeros (1975). *İlyada*. Sander Yayınları.
- Homeros (1976). *Odysseia*. Sander Yayınları.
- Howatson, M. C. (2013). *Oxford antik çağ sözlüğü* (F. Ersöz, Çev.). Kitap Yayınevi.
- Karaosmanoğlu, M. (2005). *Mitoloji ve Ege'nin tanrıları*. Eser Ofset Matbaacılık.
- Kerenyi, K. (2021). *Yunan mitolojisi: Tanrılar, insanlar ve kahramanlar* (O. Özgül, Çev.). Say Yayınları.

Resim 1.
Theia, Pergamon Zeus Sunağı, Berlin Pergamon Müzesi.

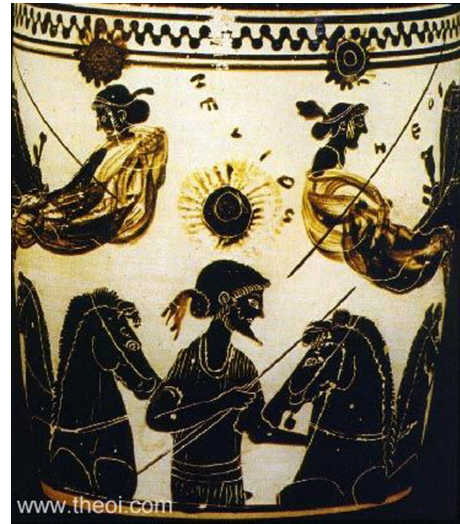
Resim 2.
Helios, Troya Athena İlion Tapınağı, M.Ö. 300-280. Berlin Devlet Müzeleri.

Resim 3.
Helios/Sol Invictus, Yalvaç Müzesi.

Resim 4.
Helios/Faethon, Kalyx Krater, Kırmızı Figür M.Ö. 430. British Müzesi.

Resim 5.
Helios/Nyks, Lekythos, Siyah Figür M.Ö. 5. yy. New York Metropolitan Müzesi.

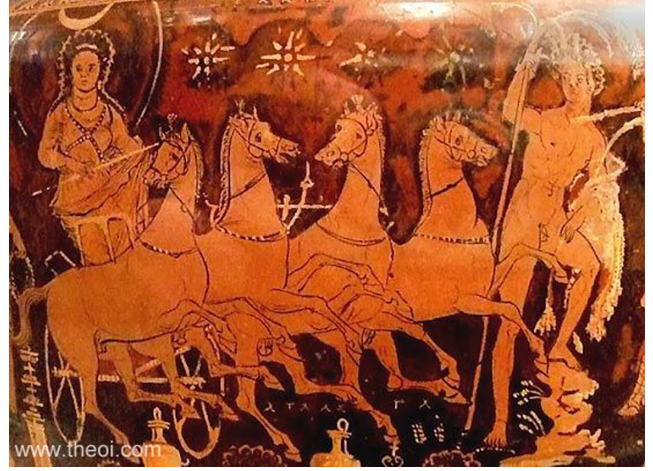
Resim 6.
Helios/Sol, Roma sikkesi.

Resim 7.
Selene, M.Ö. 4. yüzyıl. Roma Capitol Müzesi.

Resim 8.
Selene, M.Ö. 4. yüzyıl. Roma Capitol Müzesi.

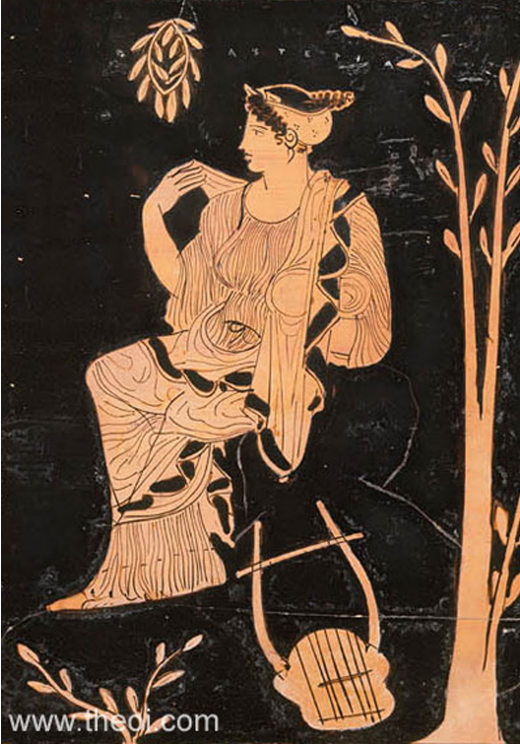
Resim 9.
Selene ve Endymion, Amphora, Kırmızı Figür, M.Ö. 5. yüzyıl.

Resim 10.
Bendis, Krater, Kırmızı Figür M.Ö. 4. yüzyıl.

Resim 11.
Bendis, Amphora, Kırmızı Figür M.Ö. 4. yüzyıl.

Resim 12.
Asteria, Amphora, Kırmızı Figür M.Ö. 400, Boston Güzel Sanatlar Müzesi.

Resim 13.
Eos, (Evelyn De Morgan 1895).

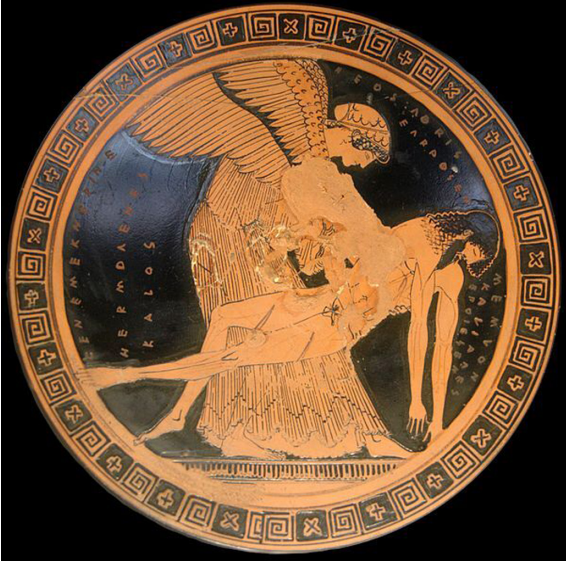
Resim 14.
Eos, Kırmızı Figür, Krater, M.Ö. 4. yüzyıl. New York Metropolitan Müzesi.

Resim 15.
Eos ve Nyks. Volütlü Krater, M.Ö. 320-310, New York Metropolitan Müzesi.

Resim 16.
Eos, Lekythos, Siyah Figür M.Ö. 5. yüzyıl New York Metropolitan Müzesi.

Resim 17.
Eosphoros, Kylix/tondo, Kırmızı Figür, Duris Ressamı, M.Ö. 6. yüzyıl.

Resim 18.
Eosphoros/Lucifer, G. Geefs, St. Paul Katedrali (Modern).

Resim 19.
Hesperus, Lekythos, Kırmızı Figür, M.Ö. 5. yüzyıl British Müzesi.

Resim 20.
Nüks, Hesperus ve Selene, Kaliks Krater, M.Ö. 425-375, Ermitaj Müzesi.

Resim 21.
Helios / Faethon, Kırmızı Figür Krater, M.Ö. 4. yüzyıl.

Resim 22.
Ortada Zeus, solda Hermes, sağda İris, Amphora, Kırmızı Figür M.Ö. 4. yüzyıl.

Resim 23.
İris, Amphora, Kırmızı Figür, M.Ö. 4. yüzyıl. New York Metropolitan Müzesi.

Resim 24.
Boreas, Lekythos, Kırmızı Figür M.Ö. 6. yüzyıl, New York Metropolitan Müzesi.

Resim 25.
Boreas, Atina Rüzgarlar Kulesi.

Resim 26.
Euros, Atina Rüzgarlar Kulesi.

Resim 27.
Zephyros ve Hyacinthus, Kylix, M.Ö. 5. yüzyıl, Boston Güzel Sanatlar Müzesi.

Resim 28.
Notus, Atina Rüzgarlar Kulesi.

Resim 29.
Harpy, Ksanthos Harpy Mezar Anıtı. M.Ö. 5. yüzyıl.

Resim 31.
Nyks, Pergamon Zeus Sunağı, Berlin Pergamon Müzesi.

Resim 32.
Eris, Tondo, Siyah Figür, M.Ö. 6. yüzyıl, Berlin Antika Koleksiyonu Müzesi.

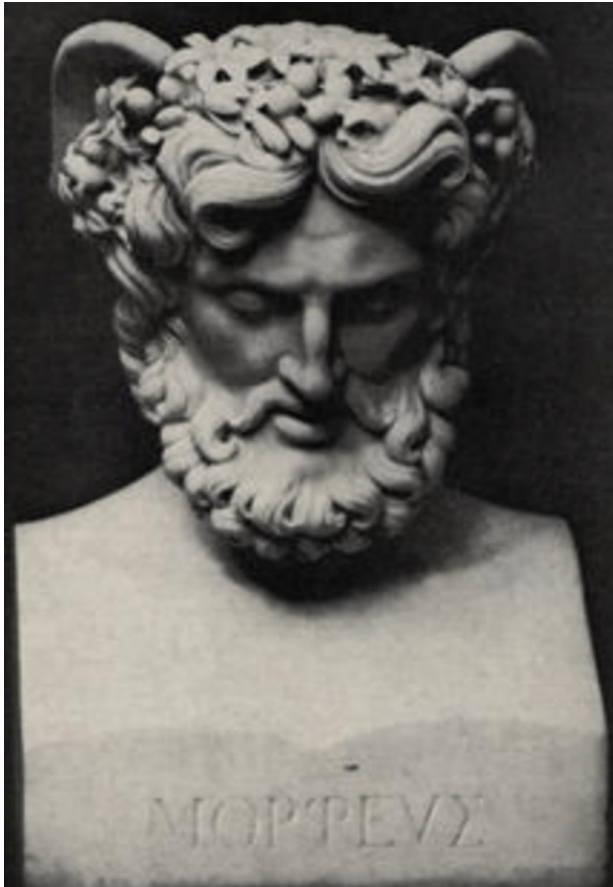
Resim 30.
Harpy, Amphora, Siyah Fig. M.Ö. 6. yüzyıl, Azerbaycan Milli Tarih Müzesi.

Resim 33.
Hypnos and Thanatos, Kırmızı Figür, Kaliks Krater, Euphronios ressamı, M.Ö. 6. yüzyıl, New York Metropolitan Müzesi.

Resim 34.
Keres, Amphora, Kırmızı Figür, M.Ö. 4. yüzyıl, Cleveland Sanat Müzesi.

Resim 35.
Morpheus, M.Ö. 4. yüzyıl, Paris Louvre Müzesi.

Resim 36.
Zeus ve Hera, Amphora, Kırmızı Figür, Nikoxenos Ressamı, M.Ö. 5. yüzyıl.

Resim 37.
Apollon, Hydria, Kırmızı Figür, Berlin Ressamı, M.Ö. 5. yüzyıl.

Resim 38.
Artemis, Kalyx Krater, Niobid Ressamı, M.Ö. 5. yüzyıl.